

Tanıtım

Tema: Geçmişin İnşa Sürecinde Tarih

Konu: Tarihsel Bilginin Üretim Süreci

Temanın Amacı: Tarihsel bilginin üretim aşamalarını gösterme.

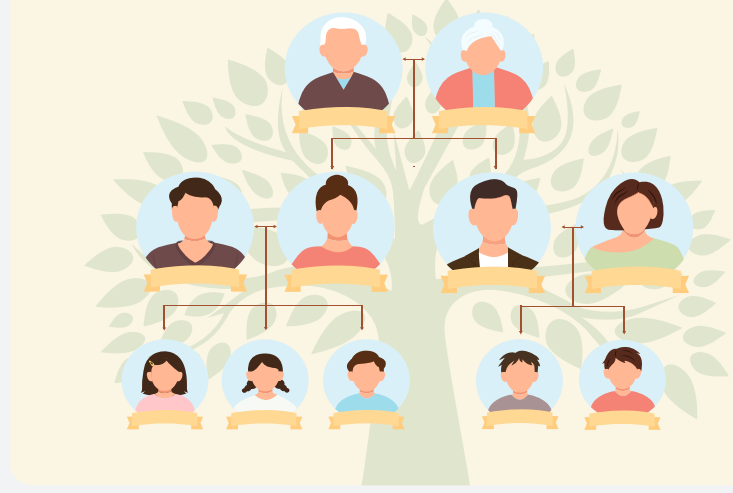
Anahtar Kavramlar: Yöntem, Kaynak, Sınıflandırma, Çözümleme, Eleştiri, Sentez

Köprü Kurma

1800 lü Yıllara Kadar Soyağacınıza Ulaşabilirsiniz

1904 yılında yapılan genel nüfus sayımı ile elde edilen bilgilerle oluşturulan nüfus kütüklerinde yer alan nüfus kayıtları, İçişleri Bakanlığı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü tarafından Merkezî Nüfus İdaresi Sistemi (MERNİS) Projesi kapsamında elektronik ortama aktarıldı. Güçlü bir teknolojik alt yapı ile 1800'lü yıllara kadar doğmuş olan kişilerin kaydını aile bireylerini ve akrabalık bağlarını gösterir soy ağacı bilgilerinin sunulan hizmet ile nüfus müdürlüklerine gitmeden temin edilebilmesi sağlandı. E-Devlet Kapısından soyağacınızı oluşturmak için <https://www.turkiye.gov.tr> adresinden, T.C. kimlik numarası ve e-Devlet şifresi ile ya da diğer güvenli kimlik doğrulama araçlarını kullanarak kimliğinizi doğruladıktan sonra "Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü/Soy Ağacı Görüntüleme" hizmetini seçerek ya da nvi.gov.tr adresinden e-Hizmetler / eSorgulamalar / Soyağacı Sorgulama hizmetini seçip e-Devlet ile giriş yaparak ilgili hizmete ulaşabilirsiniz.

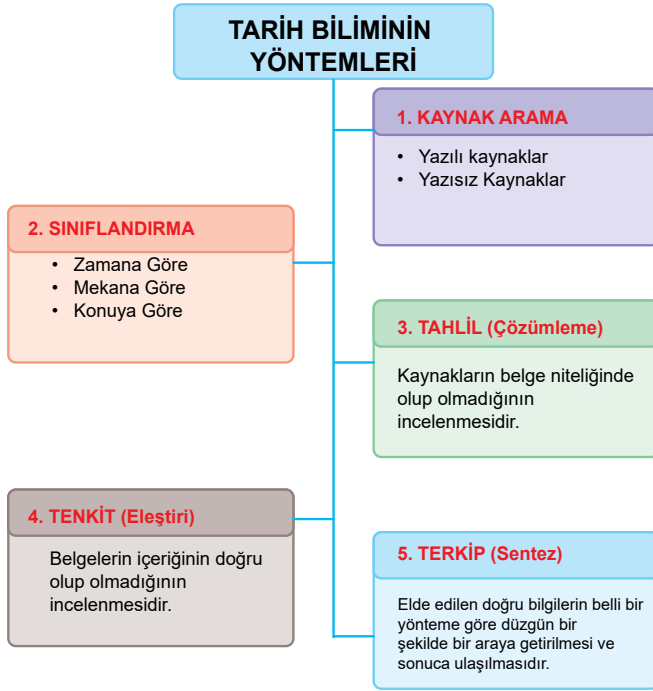
<https://www.turkiye.gov.tr/> linki üzerinden yukarıda verilen yönergeleri takip ederek ailenize ait bilgileri tespit ediniz. Ailenize ait üst soylar ile ilgili kaynak bir belge oluşturunuz.

Yukarıda verilen açıklamalar doğrultusunda işlemler gerçekleştirildiğinde dijital veri tabanları kullanarak kendi soy ağacınızı öğreneceksiniz. Bu çalışma ile tarihsel bir bilgi toplamış ve kaynak bir belge oluşturmuş olacaksınız.

Tarihsel Bilginin Üretim Süreci

- Her bilim dalının kendine özgü araştırma ve sonuca varma usulüne "yöntem" denir.
- Sosyal bilimler alanında tarihin; olayların araştırılmasında ve bilgileri ortaya çıkarma sürecinde pozitif bilimlerin bazı yöntemlerinden farklılıkları vardır.
- Tarih deney ve gözlem yöntemini kullanmadığı gibi laboratuvar ortamında da gözlemlenemez zira tarihte meydana gelen olaylar bir kez gerçekleşir ve tekrarlanamaz.
- Doğru tarih bilgisine tarihin kendine özgü araştırma yöntemleri ile ulaşılabilir.

Örnek 1

Aşağıdakilerden hangisi tarih biliminin sözlü kaynakları arasında yer almaz?

- Oğuz Kağan Destanı
- Dede Korkut Hikayeleri
- Manas Destanı
- Orhun Kitabeleri
- Satuk Buğra Han Menkıbesi

Orhun Kitabeleri, Moğolistan'ın Karakorum şehrine 50 km uzaklıkta bir müzede yer alan yazılı bir kaynaktır.

Cevap: D

Kaynak Arama (Tarama - Belge Bulma)

- Geçmişten günümüze kadar gerçekleşmiş olay ve olguların tümü hakkında bizlere bilgi veren her türlü bilgi, belge ve bulguya "kaynak" denir.
- Tarihi bilgilerin doğru, güvenilir ve nesnel olması için kaynaklar büyük öneme sahiptir.

Tarihçilerin ya da tarih araştırmacılarının kullanabilecekleri resmî kaynaklardan bazıları aşağıdadır:

- T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı (<https://www.devletarsivleri.gov.tr/>)
- Arşiv ve Askeri Tarih Daire Başkanlığı (<https://www.msb.gov.tr/ArsivAskeriTarih/icerik/arsiv-ve-askeri-tarih-daire-baskanligi>)
- Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi (<https://www.isam.org.tr/>)
- TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı (<https://www.tbmm.gov.tr/Kutuphane>)

Tarihi kaynaklar bilgi veren kaynağın türüne göre dört farklı grupta sınıflandırılır:

- Kaynakları verdiği bilgilerin niteliğine göre birinci elden kaynaklar ve ikinci elden kaynaklar olmak üzere iki gruba ayrılır.

Birinci el kaynaklar: Tarihi olayın kendi devrine ait bir materyale veya yazılmış bir esere, bir belgeye ana kaynak veya birinci elden kaynak adı verilir. Bu kaynaklar, tarih araştırmalarında son derece önemlidirler. Bunlar bulunduğu sürece daima tarih yazımında diğer kaynakların önüne geçerler.

İkinci elden kaynaklar: Olayın devrine yakın bir zamanda ve o devrin kaynaklarından da yararlanarak meydana getirilen eserlerdir. Başka bir ifade ile birinci elden kaynaklara dayanılarak kaleme alınan eserlerdir.

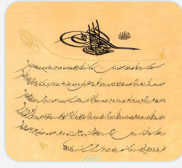

Etkinlik 1

Aşağıdaki görsellere göre soruları cevaplayınız.

Gazete

Ferman

Arkeolojik eserler

Kitap

Lahit Mezar

Ergenekon Destanı (Temsili)

1. Birinci elden ve yazılı olan kaynaklar hangileridir?

Gazete- Ferman

2. Yazısız olan kaynaklar hangileridir?

Ergenekon Destanı

3. Gerçek eşya ve nesnelere ait kaynaklar hangileridir?

Arkeolojik eserler – Lahit Mezar

Örnek 2

Tarihi bir bilginin güvenilir ve objektif olduğunun anlaşılabilmesi için aşağıdaki özelliklerden hangisinin bulunması zorunludur?

- A) Araştırmacının bilimsel çalışmalar yapmış olması
- B) Olayların belgelere dayandırılması
- C) Olaylarda rol alan kişilere değinilmesi
- D) Kronoloji biliminden faydalanılması
- E) Olayların farklı bakış açısıyla değerlendirilmesi

Yazılı belgeler veya kayıtlar olmadan, olaylar, kararlar ve eylemler zamanla unutulabilir veya yanlış hatırlanabilir. Cevap: B

Tasnif (Sınıflandırma)

- İncelenen konu hakkındaki kaynakların bulunmasından sonra bunlardan elde edilecek bilgiler bir sistem dâhilinde sınıflandırılır.
- Tarihi çalışmasının amacına ve konusuna göre bilgi ve verileri istediği şekilde sınıflandırabilir.
- Tarih çalışmaları konuya, zamana ve mekana göre sınıflandırılır.
- Çeşitli kaynaklardan elde edilen bilgi ve veriler sınıflandırdıktan sonra eserin genel olarak yazım planı yapılır.

Tahlil (Çözümleme)

- Elde edilen bilgi ve verilerin kaynak değeri açısından yeterli olup olmadığı araştırılmasıdır. Bu aşamada sınıflandırılan bilgilerin içeriği değerlendirilmeye alınır. Bilginin nesnellik, güvenilirliğine ve kanıtlanabilirliğine dikkat edilir. Bilginin tahlil edilmesiyle elde edilen malzeme kullanıma hazır ve işe yarar hâle getirilir.

Tenkrit (Eleştirisi)

- Tarih araştırmaları sırasında da kaynakların eleştirisi büyük önem taşır. Çünkü tarihte, doğruyu yanlıştan ayırabilmek, gerçeği ortaya koyabilmek ancak dikkatli bir kaynak eleştirisi ile mümkündür.
- Belge ve eserlerin kullanılmasında bazen problemler çıkabilir.
- Eldeki belgelerde araştırılan konu hakkında sınırlı veya yanlış bilgi olabilir, belge okunamayabilir.
- Her bir yazarın olaya farklı bakması, algılaması ve farklı anlatması mümkündür. Bu nedenle yazılı kaynakların doğruluk derecesi, güvenilirliği, yazıldığı tarih, yazarı, aynı olaydan söz eden farklı kaynaklar arasında uyum ve uyumsuzluk tenkrit aşamasında araştırılır.
- Kaynakların tenkidi iç tenkrit ve dış tenkrit olmak üzere iki şekilde yapılır.

TENKİT	
İÇ TENKİT	DIŞ TENKİT
Yazar görüşlerinin eser üzerindeki etkileri araştırılır.	Eserin adı, yazarı, basıldığı yer ve basım tarihi tespit edilir.
Verilen bilgilerin farklı kaynaklarda ne şekilde yer aldığına bakılır.	Belgelerin orijinalliyi, tarihi ve yönleri araştırılır.

Etkinlik 2

Aşağıda verilen eserin dış tenkitini yapınız.

19. YÜZYILDAN GÜNÜMÜZE TÜRKİYE'DE İKTİDARA
MÜDAHALELER ULUSLARARASI SEMPOZYUMU

BİLDİRİLER KİTABI

21-23 MART 2018/YOZGAT

BİLDİRİLER

CİLT 1

Yayına Hazırlayan

SELCAN KOÇASLAN

ANKARA-2019

Eser adı: 19.YÜZYILDAN GÜNÜMÜZE TÜRKİYE'DE İKTİDARA MÜDAHALELER ULUSLAR ARASI SEMPOZYUMU BİLDİRİLER KİTABI

Yazarı: Selcan KOÇASLAN

Basım Tarihi: 2019

Terkip (Sentez)

- Bilgi ve verilerin sınıflandırılıp tahlil ve tenkitlerinin yapılmasından sonra bir araya getirildiği aşamadır.
- Bu aşamada bilgi ve veriler esere dönüştürülmek üzere gözden geçirilir.
- Bilgilerin hangi sıraya göre yapılandırılacağı tespit edilir.
- Tespitler yapıldıktan sonra eksikliği duyulan bilgiler tamamlanır; fazlalık teşkil eden bilgiler ise çıkarılır. Daha sonra eserin yazımına geçilir.
- Yazım sırasında anlatıma akıcı, sade ve anlaşılır bir üslup kazandırılır.
- Tarihî bir olay yazılırken olayla ilgili coğrafi, sosyolojik, ekonomik, ticari, kültürel vb. etkenler (iklim, tabiat olayları, yer-yüzü şekilleri, ele alınan toplumun yapısı ve kültür seviyesi, üretim şekilleri, yollar, kervan ticareti, denizcilik, bilim, sanat, edebiyat vb.) göz önünde bulundurulmalıdır.

Örnek 3

Erol Öğretmen tarih dersinde öğrencisi Hasan'a "Eski Çağ Uygarlıklarında Yönetim Sistemleri" ile ilgili bir proje ödevi vermiş ve bu ödevi tarih biliminin araştırma yöntem ve basamaklarını kullanarak hazırlamasını istemiştir.

Buna göre Hasan'ın bu ödevinde son aşama olarak aşağıdakilerden hangisini yapması gerekir?

- Sınıflandırma
- Eleştiri
- Çözümleme
- Sentez
- Kaynak arama

Tarih biliminin araştırma basamaklarındaki son aşama "sentez" dir.

Cevap: D

Etkinlik 3

Örnek Olay: İbn Haldun, tarihçi Musûdî üzerinden kaleme alınan vakayı önce anlatır ardından mantıklı mantıklı argümanlarla olayın yalan olduğunu kanıtlar. Murucu'z-zeheb'te Mesûdî , Büyük İskender'in İskenderiye şehrini inşa etme sürecini anlatır. Anlattığına göre İskender şehri inşa ederken denizdeki bazı vahşi hayvanlar İskender'e mani olur. İskender de camdan bir sandıkla denizin dibine iner ve o vahşi hayvanların şeytani suratını görür. Sonra çeşitli maddenlerden o hayvanların heykelini yaptırır. Şehrin önüne diker. Heykelleri gören hayvanlar kaçışır ve böylece şehir inşa edilir.

Haldun ise bu olayın yalan olduğunu ifade ederek şöyle kanıtlar ileri sürer: evvela İskender'in camdan yapılmış küçük bir tabutla denize inmesi hurafedir. Zira bir küçük camdan sandıkla o kocaman ve dalgalı denizde mücadele etmesi imkansızdır. İkincisi, İskender gibi büyük hükümdarlar böyle bir sandığa dalıp kendini tehlikeye atmaz. Üçüncüsü bir hükümdar ortada olmayınca hemen yerini alacak başka hükümdar adayları devreye girer. Bunu yapan biri kendi eliyle iktidarını başkasına verir. Bu da kişinin kendisini mahvetmesi demektir. Dördüncüsü böyle bir maceraya atılan hükümdarı halk beklemez. Beşincisi de suya dalan kişi sandığın içinde de olsa bir süre sonra havasızlıktan ölür. Zira balık karada nasıl ölüyorsa insanlar da suda ölür.

Bilgi:

İnsanoğlunun ortaya çıkması ile birlikte buna tanıklık eden malzemelerde söz konusudur. Malzemeler geriye doğru gidildikçe, nicelik ve çeşitlilik olarak azalan bir durum sergiler. Teknolojik gelişmelerin gün geçtikçe insan hayatında artarak yer alması farklı farklı kaynakları beraberinde getirecektir. Bu durum, kaynaklara kolay ulaşabilmenin yanında dikkatli olunmadığı zaman zaman araştırmacıyı hatalı sonuçlara götürebilir.

Metinde geçen "Bu durum, kaynaklara kolay ulaşabilmenin yanında dikkatli olunmadığı zaman araştırmacıyı hatalı sonuçlara götürebilir" **yargısına örnek olay üzerinden yola çıkarak yakın zamanda gerçekleşmiş bir vaka hakkında araştırma yapınız. Edindiğiniz bilgileri ve sonuçlarınızı aşağıya yazarak sınıf ortamında paylaşınız.**

Örneğin, bir gazete daha önce tarihi ilan edilmiş bir toplantı, bir buluşmayı, tehir edilmiş olduğunu tahkik etmeden veya oraya muhabir göndermeden yapılmış gibi gösterebilmektedir. Yahut programda adı yazılı şahıs, toplantıya katılmadığı halde o konuşmayı yapmış gibi yazabilmektedirler. Keza sesli arşiv malzemesi olarak ele alınan ses kasetlerine ekleme, çıkarma yapılabilir.

Etkinlik 4

Aşağıdaki boş bırakılan yerleri doldurunuz.

Menkıbeler, atasözleri ve destanlar sözlü kaynaklar kaynakları arasında yer alır.

Paralar, kitabeler ve fermanlar yazılı kaynaklar kaynakları arasında yer alır.

Resimler, fotoğraflar, videolar ve cd'ler Sesli ve görüntülü kaynaklar kaynakları arasında yer alır.

Kazı sonucu çıkarılan çanak, balta ve benzeri malzemeler Gerçek eşya ve nesnelere kaynakları arasında yer alır.

Etkinlik 5

Yazılı Kaynaklar	Sözlü Kaynaklar	Görsel ve İşitsel Kaynaklar	Tarihî Kalıntılar
• Fermanlar	• Destanlar	• Resimler	• Arkeolojik kalıntılar
• Antlaşmalar	• Hikâyeler	• Minyatürler	• Savaş aletleri
• Kitabeler	• Atasözleri	• Fotoğraflar	• Tarihî eşyalar
• Tapu Senedi	• Şiirler	• Heykeller	
• Mektuplar			
• Kanunlar			
• Paralar			

Yukarıdaki tablodan yararlanarak tarihi bir olay seçiniz ve iki farklı kaynak kullanma şartı ile olayla ilgili belgelere en az iki tanesini aşağıda boş bırakılan yere yazınız veya görselini ekleyiz.

1. [Hunat Hatun Medresesi ve Camii | Kayseri - Tarihi Kalıntılar - http://www.kayseri.gov.tr/hunat-hatun-medresesi](http://www.kayseri.gov.tr/hunat-hatun-medresesi)

2. [Bilge Tonyukuk Yazıtı - Yazılı Kaynaklar http://tdk.gov.tr/wp-content/uploads/2021/04/Sevda-%C3%96zen-Eratalay.pdf](http://tdk.gov.tr/wp-content/uploads/2021/04/Sevda-%C3%96zen-Eratalay.pdf)

Not

Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu ya da kısaca FSEK, Türkiye'de 5 Aralık 1951 tarihinde kabul edilmiş ve hâlen yürürlükte olan 5846 sayılı kanundur. Resmî Gazete'nin 7981 no.lu sayısında yayımlanarak, 13 Aralık 1951 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Tarihçiler, çalışmalarında yararlandıkları eser ve kaynakları kaynakça bölümünde göstermelidir. Kaynakçalar yapılan çalışmaların güvenilirliğini arttırdığı gibi hem kanunen hem de bilimsel/ahlaki açıdan bunu yapmak zorunludur.

Etkinlik 6

Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere uygun olan kelimeleri yerleştiriniz.

belge

arkeoloji

kesin

tenkit

konuya

sözlü

neden-sonuç

dipnot

deney ve
gözlemKaynak
tarama

1. Tarih biliminde kullanılan kaynaklar *dipnot* ile mutlaka belirtilir.

2. Fen bilimlerindeki veri kullanımına karşılık tarih biliminde *belge* kullanılır.

3. Efsaneler ve destanlar kaynakların sınıflandırılmasında *sözlü* kaynaklar grubunda yer alır.

4. Tarih araştırmalarına *kaynak tarama* işlemi ile başlanır.

5. Tarih çalışmalarına bilimsellik kazandıran en önemli unsurlardan birisi de olaylar arasında *neden sonuç* ilişkisi kurmaktır.

6. Tarih biliminde *deney ve gözlem* metodu kullanılmaz.

7. Tarih biliminin kapsamı zamana, mekana ve *konuya* göre ayrılır.

8. Tarih öncesi dönemlerin aydınlatılmasında daha çok *arkeoloji* biliminden yararlanır.

9. Tarihî bilgiler *kesin* değildir, yeni belge ve bulgulara göre değişebilir.

10. Tarih biliminde kullanılan kaynakların doğruluğunun sağlanması *tenkit* aşamasında yapılır.

Örnek Cevap Anahtarı

1.B 2.D 3.D

1. Tarih biliminin de diğer bilimler gibi metodları vardır. Ancak tarihî olayların aydınlatılmasında en önemli unsur olayın geçtiği döneme ait belgeler, buluntular veya o döneme yakın kaynaklardan yararlanır.

Buna göre tarihi olayların aydınlatılmasında kullanılabilir kaynaklardan hangisinin daha güvenilir olduğu söylenebilir?

- A) Hikayeler
B) Kafatasları
C) Antlaşma metinleri
D) Destanlar
E) Savaş aletleri
2. Tarihsel bir araştırmada ilk olarak konu ve sınırlılıklar belirlenir. Ardından literatür taraması yapılır ve hipotez oluşturularak kaynaklara gidilir. Kaynaklara ulaşıldıktan sonra _____ aşamaları uygulanır.

Tarih araştırmalarıyla ilgili verilen bu bilginin devamına yazılması gerekenler arasında aşağıdakilerden hangisi yer almaz?

- A) sentez
B) sınıflandırma
C) çözümlenme
D) gözlem
E) eleştiri
3. Tarihin çok geniş bir çalışma alanına sahip olması, onun incelenmesini güçleştirmektedir.

Bu durumun tarih araştırmalarında aşağıdakilerden hangisine ortam hazırladığı söylenebilir?

- A) Kaynak türlerinin azaltılmasına
B) Tarihi olayların sınıflandırılmasına
C) Araştırmanın yüzeysel yapılmasına
D) Genellemeler üzerinden yorum yapılmasına
E) Araştırmacının görüşüne başvurulmasını

4.

Görselde verilen kaynak ile ilgili,

- I. Yazılı kaynaklar arasındadır.
II. Dönemin kültürel ve ekonomik yapısı hakkında bilgi verebilir.
III. İkinci el kaynaklar arasındadır.

ifadelerinden hangileri söylenebilir?

- A) Yalnız I
B) Yalnız II
C) Yalnız III
D) I ve II
E) II ve III

5. Mehmet Öğretmen tarih dersinde öğrencilere tarih biliminin metodlarıyla ilgili bazı sorular sormuş ve aşağıdaki yorumları almıştır.

Buna göre aşağıdaki öğrencilerden hangisinin yorumunun yanlış olduğu söylenebilir?

- A) Esmâ : Kaynaklar incelenirken hangi millete ait olduğu araştırma için en önemli konudur.
B) Hande : Doğa bilimlerindeki deney ve gözlem, tarih bilimi için uygulanamaz.
C) Zeynep : Doğa bilimlerinin kesin kanunları olmasına rağmen tarihin yoktur.
D) Erkan : Tarih araştırmalarında birden çok kaynağa başvurmak objektifliği artırır.
E) Mustafa : Tarihi olaylar, olayın yaşandığı dönemin şartları göz önünde bulundurularak değerlendirilir.

6. Aşağıda verilenlerden hangisi tarih araştırmalarında kullanılan yazılı kaynaklar arasında gösterilemez?

- A) Fermanlar
- B) Kanunnameler
- C) Tapu senetleri
- D) Antlaşmalar
- E) Arkeolojik kalıntılar

7. Tarih bilimine ait birinci elden kaynaklar (ana kaynaklar), olayın geçtiği döneme ait belge ve buluntulardır.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi birinci elden kaynaklar içerisinde değerlendirilemez?

- A) Orhun kitabeleri
- B) I.Dünya Savaşı'na ait bir asker mektubu
- C) Halil İnalıcık'ın Osmanlı Devleti ile ilgili makalesi
- D) Göbeklitepe kalıntıları
- E) Millî Mücadele yıllarına ait bir gazete

8. Tarih araştırmalarında,

- I. birinci elden kaynaklara başvurulması,
- II. araştırmacı – bilimsel tarih yazıcılığının benimsenmesi,
- III. araştırmacının görüşlerine ağırlık verilmesi

durumlarından hangilerinin objektif tarih anlayışına uygun olduğu savunulabilir?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız II
- C) I ve II
- D) I ve III
- E) I, II ve III

9. Geçmişten günümüze büyük fikir adamlarının ve tarihçilerin tarih hakkındaki görüş ve düşüncelerinden bazıları şunlardır:

- I. "Tarih, milletlerin tarlasıdır. Her toplum, ne ekmişse gelecekte onu biçer ."
- II. "Tarih, gerçeği araştırmak ve olayların sebeplerini bulup ortaya koymaktır. Olayların ilkeleri incedir, nitelik ve sebepleri hakkındaki bilgi derindir."
- III. "Tarih, tarihçi ile olgular arasında kesintisiz karşılıklı bir etkileşim süreci, bugün ile geçmiş arasında bitmez bir diyalogdur."
- IV. "Tarih, hakikatte meydana gelmiş olaylarla ilgilidir. Gerçeğin ne olduğu belgelerde saklıdır ve gerçeğ ancak belgelerin eleştirisiyle ortaya çıkar. Belge yoksa tarih de yoktur."

Bu ifadelerden hangilerinde tarih biliminde kaynakların önemi vurgulanmıştır?

- A) I ve II
- B) I ve III
- C) I ve IV
- D) II ve IV
- E) III ve IV

10. Tarihinin görevi, iki boyutlu statik resimle hareketli, üç boyutlu dünyayı asla doğru yansıtamayacak olan bir fotoğrafçının işine benzetilmektedir. Değişik açılardan ve değişik merceklerle, filtrelerle, filmlerle yapılmış çok sayıda çekim, hep birlikte tek çekimin büyük seçiciliğini oldukça azaltabilir. Değişik aç ve her değişik teknik, hepsi birlikte bütünü oluşturan parçaların aydınlatılmasına katkıda bulunur.

Tarih araştırmalarında bu bakış açısına sahip olunmasının aşağıdakilerden hangisine katkı sağladığı söylenemez?

- A) Öznellik
- B) Tarafsızlık
- C) Bilimsellik
- D) Güvenirlik
- E) Nesnellik

Cevap Anahtarı

1.C 2.D 3.B 4.D 5.E 6.E 7.C 8.C 9.D 10.A